

اثر هوش هیجانی، هوش معنوی و سلامت روان بر کاهش فرسودگی تحصیلی و افزایش عملکرد تحصیلی دانشجویان کشاورزی

حمید کریمی^۱، رها زارعی^۲ و ناصر ولی‌زاده^۳

۱- استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه زابل، زابل، ایران.

۲- دانشجوی دکتری، بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

۳- دانشجوی دکتری، بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

چکیده

کاهش فرسودگی تحصیلی و افزایش عملکرد تحصیلی دانشجویان همیشه به عنوان یکی از مشکلات نظام‌های آموزش عالی بوده است. از این روی، شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر آن‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است. هدف اصلی این پژوهش تحلیل تأثیر متغیرهای هوش هیجانی، هوش معنوی و سلامت روان بر فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان کشاورزی بود. این پژوهش، از نوع پژوهش‌های کاربردی است که با استفاده از روش میدانی انجام گرفت. جامعه آماری همه‌ی دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی دانشگاه‌های دولتی در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ بودند ($N=236973$). حجم نمونه بنا بر جدول کریجسی و مورگان، ۳۸۶ تن برآورد شد. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب استفاده شد. ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامه بسته‌پاسخ بود که روایی آن با استفاده از نظرسنجی از متخصصان تأیید شد. پایایی پرسش‌نامه نیز با استفاده از ضریب تتای ترتیبی محاسبه شد ($\theta=0/74-0/89$) و اعتماد پرسش‌نامه را برای انجام پژوهش قابل قبول نشان داد. یافته‌های تحلیل مسیر نشان دادند که متغیرهای مستقل توانستند، ۶۹/۳ درصد از تغییرهای واریانس عملکرد تحصیلی، ۴۲/۳ درصد از تغییرهای واریانس فرسودگی تحصیلی و ۳۰/۳ درصد از تغییرهای واریانس سلامت روان را پیش‌بینی کنند.

نمایه واژگان: عملکرد تحصیلی، فرسودگی تحصیلی، سلامت روان، هوش هیجانی، دانشجویان کشاورزی.

نویسنده مسئول: حمید کریمی

رایانامه: karimiamid@uoz.ac.ir

پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۱۴

دریافت: ۱۳۹۷/۰۹/۰۸

مقدمه

در حیطه‌های مختلف می‌شود (ثمری و طهماسبی، ۱۳۸۶). در واقع، رابطه بین هوش عمومی و پیشرفت تحصیلی، در بسیاری از بررسی‌ها بیان شده است. اما برای پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی، به‌ویژه در سطح‌ها بالاتر افزون بر هوش عمومی، باید انواع دیگر هوش را عنوان کرد (شریفی و همکاران، ۱۳۹۰). به‌عنوان مثال، امروزه هوش هیجانی به‌عنوان عامل پیش‌بینی‌کننده سلامت روانی، اجتماعی و پیشرفت تحصیلی و شغلی اهمیت شایانی دارد (لیف، ۲۰۰۳) و بررسی‌هایی که در زمینه‌ی هوش هیجانی انجام شده است، مبین نقش هوش هیجانی در جنبه‌های مختلف زندگی فرد، هم‌چون پیشرفت تحصیلی می‌باشد (حسن‌طهرانی، ۱۳۹۱). در تعریف هوش هیجانی می‌توان گفت که هوش هیجانی شامل مجموعه‌ای از مهارت‌های به هم پیوسته به‌منظور فهم، ادراک، ارزیابی و تنظیم هیجان‌ها در راستای رشد هیجانی و عقلانی است (بیک‌زاد و همکاران، ۱۳۹۱) و یا به بیانی دیگر، هوش هیجانی شامل توانایی ما در جهت خودآگاهی هیجانی و اجتماعی است و مهارت‌های لازم در این حوزه را اندازه‌گیری می‌کند (ویتازیسکی، ۲۰۰۴). از این روی، هوش هیجانی به‌عنوان یک موضوع جدید نقش مهمی در ابعاد مختلف زندگی از جمله تحصیل دارد. زیرا افراد افزون بر توانایی‌های شناخت کلی، بایستی به رشد مناسب در جنبه‌هایی چون کنترل هیجان‌ها و عاطفه‌ها نیز دست یابند (حسن‌طهرانی و همکاران، ۱۳۹۱). افزون بر این، هوش معنوی نیز به‌عنوان یک عامل مؤثر در حوزه‌های فردی و آموزشگاهی، موضوع جدیدی است که مطالب نظری و یافته‌های پژوهشی و تجربی در مورد آن اندک است. در نتیجه، توجه به اهمیت هوش معنوی در عملکرد تحصیلی در مؤسسه‌های آموزشی و در بین قشر دانشجو، به‌عنوان نیروی بهره‌وری انسانی در جامعه‌ها، دارای اهمیت است و به‌رغم پژوهش‌های اندکی که در این زمینه صورت گرفته است، هنوز این مسئله یکی از دغدغه‌های نظام آموزشی می‌باشد (شهبازی‌راد و کرمی، ۱۳۹۲). هوش معنوی، سازه‌های معنویت و هوش را درون یک سازه جدید ترکیب می‌کند. در

ارتباط مستقیم و مثبت بین آموزش و توسعه نیازی به استدلال ندارد، زیرا که درستی و واقعیت آن را علمای آموزش و صاحب‌نظران توسعه تأیید کرده‌اند. این ارتباط چنان است که تقویت و گسترش هر یک موجب پیشرفت دیگری می‌شود (زمانی‌پور، ۱۳۸۶). در واقع، رشد و بالندگی هر جامعه‌ای، مرهون نظام آموزشی آن جامعه است (قدم‌پور و همکاران، ۱۳۹۵) و امروزه نظام آموزشی در همه‌س کشورهای جهان دارای اهمیت زیادی است و تلاش می‌شود تا در راستای ارتقای سطح کیفی و کمی آموزش عالی اقدام‌های مطلوبی صورت گیرد (زارعی و همکاران، ۱۳۹۳). از آن‌جا که عملکرد تحصیلی دانشجویان به‌عنوان معیار مهم کیفیت نظام آموزشی در نظر گرفته می‌شود، بررسی آن نیز اهمیت ویژه‌ای دارد. از این روی، تلاش‌های نظری و پژوهشی صاحب‌نظران چندی موجب گسترش فزاینده‌ای در تحلیل و تبیین عامل‌های مرتبط با عملکرد تحصیلی شده است (تمنائی‌فر و منصورینیک، ۱۳۹۳). لازم به ذکر است که بررسی عامل‌های مؤثر بر عملکرد تحصیلی، امری به نسبت پیچیده است، زیرا این مفهوم ابعاد گسترده‌ای دارد که عامل‌های محیطی و عامل‌های درون فردی بر آن اثر می‌گذارد (حسین‌مردی و حسین‌مردی، ۱۳۹۴). با توجه به اهمیت آن در ارتقای کیفیت آموزشی، شناسایی عامل‌های مؤثر بر عملکرد تحصیلی همواره مورد نظر پژوهشگران نظام تعلیم و تربیت بوده است و در بررسی چندی این عامل‌های به تناسب اهمیت و تأثیر خود شناسایی شده‌اند (شهبازی‌راد و کرمی، ۱۳۹۲). اگرچه یافتن عامل‌های مؤثر در عملکرد تحصیلی دانشجو به دلیل پیچیدگی این متغیر بسیار دشوار است، اما برخی متغیرهای کلیدی توجه ویژه‌ای را به خود معطوف کرده است (مسعودی و محمدی، ۱۳۸۵). به‌عنوان مثال، بنا بر نظر پژوهشگران، یکی از عامل‌های تعیین‌کننده عملکرد تحصیلی هوش می‌باشد. اما یک نوع واحد و یکپارچه هوش، موفقیت را تضمین نمی‌کند، بلکه طیف گسترده‌ای از هوش وجود دارد که سبب موفقیت فرد

کننده‌ای دارد (اکبرپورزنگلانی و همکاران، ۱۳۹۵). برخی از پژوهشگران نیز، مانند سالملا و همکاران (۲۰۰۸)، در کنار سلامت روان، فرسودگی تحصیلی را به‌عنوان عاملی مؤثر بر عملکرد تحصیلی مطرح می‌کنند. این پژوهشگران مدعی می‌شوند که فرسودگی تحصیلی یکی از عامل‌های مخل آموزشی است که در موقعیت‌ها و فضاهای آموزشی، گسترش پیدا می‌کند. فرسودگی تحصیلی به احساس خستگی به دلیل بایدها و خواسته‌های تحصیلی، داشتن حس بدبینانه و بی‌علاقگی به تکالیف درسی و احساس نداشتن لیاقت و شایستگی در دانشجو اشاره دارد (واندرسچی، ۲۰۰۷) و به همین سبب است که فرسودگی تحصیلی در دانشجویان انگیزه و اشتیاق تحصیلی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (قدم‌پور و همکاران، ۱۳۹۵) و سبب عملکرد ضعیف آنان می‌شود (شریفی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۴). هم‌چنین پژوهش‌ها نشان داده‌اند که بسیاری از دانشجویان از فرسودگی تحصیلی بالا و پیامدهای آن رنج می‌برند (چانگ و همکاران، ۲۰۱۲). سطح موفقیت تحصیلی دانشجویان می‌تواند از نشانه‌های تحقق هدف‌های نظام آموزش عالی باشد (تمنائی‌فر و منصورینیک، ۱۳۹۳) و عملکرد تحصیلی به معنای نتیجه و ثمره تلاش و موفقیت فرد در نظر گرفته شده و همه کوشش‌های نظام آموزشی معطوف به این پدیده می‌باشد. عملکرد تحصیلی به‌عنوان یک متغیر وابسته از عامل‌های چندی تأثیر می‌پذیرد (زندوانیان‌نایینی و همکاران، ۱۳۹۳). در آغاز انتظار می‌رفت که بهره‌ی هوشی، پیش‌گوی خوبی برای پیشرفت تحصیلی باشد. اما، در حقیقت بهره‌ی هوشی در زمینه‌ی پیشگویی یاد شده، چندان موفق نبود و این امر باعث بحث وجود هوش‌های چندگانه‌ای مانند هوش هیجانی و هوش معنوی شد (صمدی، ۱۳۸۵) به نقل از عاشوری و همکاران، ۱۳۹۲). در واقع برای موفقیت در زندگی فردی، از جمله تحصیلی، تنها نمی‌توان به هوش‌بهر عمومی (هوش عقلانی) صرف تکیه کرد؛ بلکه توجه به دیگر عامل‌ها و سنجش آن‌ها، فوق‌العاده اهمیت دارد (یارمحمدیان، ۱۳۸۵). به‌عنوان مثال، تأثیر شایستگی‌های هیجانی و

واقع می‌توان سازه هوش معنوی را به‌عنوان کاربرد ظرفیت‌های معنوی در موقعیت‌های عملی در نظر گرفت (ایمونز، ۲۰۰۰). هوش معنوی از راه‌های چندگانه برای شناخت و درک استفاده می‌کند و سعی دارد تا زندگی و روح را با زندگی بیرونی و کاری انسان‌ها، پیوند دهد (واغان، ۲۰۰۲). به همین جهت است که هوش معنوی، افراد را خلاق می‌کند، به افراد توانایی تشخیص، تمایز و انتخاب می‌دهد و انسان را سرشار از شفقت و ادراک می‌کند و توانایی شناخت محدودیت‌ها را به انسان می‌دهد (فرهنگی و همکاران، ۱۳۸۸) و شخصی که بتواند با محیط خود، به‌طور مناسبی سازگار شود، از نظر سلامت روانی به‌هنجار خواهد بود. این شخص با تعادل روانی، مقابل ناکامی‌های گریزناپذیر زندگی، مقاومت خواهد داشت (فرح‌بخش و همکاران، ۱۳۸۶).

در سال‌های کنونی، یافته‌های پژوهشی نشان دادند که سلامت روان نیز مفهومی مهم و تأثیرگذار در عملکرد افراد است، زیرا به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های یک زندگی سالم، در پی آن است که احساسات منفی مانند نگرانی، افسردگی و ناامیدی کم‌رنگ گشته و از بروز نشانه‌های بیماری در افراد پیشگیری به عمل آید (اکبرپورزنگلانی، ۱۳۹۵). سلامت روان با ماهیت گسترده و اثرگذار خود، با مفاهیمی چون عملکرد تحصیلی در ارتباط است (میرکمالی و همکاران، ۱۳۹۴). چنان‌چه نتایج بسیاری از پژوهش‌ها (نمازی و همکاران، ۱۳۹۴؛ نامدارارشتناب و همکاران، ۱۳۹۲) نیز گویای آن است که شاخص سلامت روان، از عامل‌های پیشگویی‌کننده و تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی می‌باشد، زیرا دوره تحصیلی دانشگاهی به واسطه‌ی حضور عامل‌های پرشمار، دوره‌ای فشارزا و تنش‌زا است و در صورتی که دانشجویان از بهداشت روانی برخوردار نبوده و دچار اختلال‌های روحی و عاطفی از جمله افسردگی شوند، موفقیت تحصیلی آنان دچار اختلال می‌شود (حیدری و مکتبی، ۱۳۹۰). توجه به سلامت روان، زمانی اهمیت دوچندانی پیدا می‌کند که بدانیم در سال‌های اخیر، مشکل‌های عاطفی و روانی در میان دانشجویان روند افزایشی نگران

هستند، که در این میان؛ تنظیم هیجانی از مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر میزان سلامت روان می‌باشد (گرانفسکی و کریجی، ۲۰۰۶) و بنا بر نظر روان‌شناسان یکی از عامل‌هایی که باعث ارتقاء سلامت روان افراد می‌شود و نقش پیش‌بینی‌کننده‌ای در این زمینه دارد؛ هوش هیجانی است (بارون، ۲۰۰۵). هوش هیجانی شامل مجموعه‌ای از مهارت‌های به هم پیوسته به‌منظور فهم، ادراک، ارزیابی و تنظیم هیجان‌ها در راستای رشد هیجانی و عقلانی است (بیک‌زاد و همکاران، ۱۳۹۱). به عبارتی دیگر، هوش هیجانی شامل توانایی در خودآگاهی هیجانی و اجتماعی است و مهارت‌های لازم در این حوزه را اندازه‌گیری می‌کند (ویتازیسکی، ۲۰۰۴).

هم‌چنین از جمله عامل‌های مهمی که به صورت مستقیم می‌تواند در پیشرفت تحصیلی فراگیران تأثیر بگذارد، هوش معنوی است (فراهنگ‌پور و همکاران، ۱۳۸۹). هوش معنوی پس از سال ۲۰۰۰ میلادی به طور جدی مطرح شده است و از جنبه‌های کاربردی مفهوم معنویت در زندگی است (فرهنگی و همکاران، ۱۳۸۸). به عبارتی دیگر، هوش معنوی به‌عنوان قابلیت ایجاد معنا و درک مبتنی بر فهم عمیق پرسش‌های وجودی و آگاهی و توانایی استفاده از سطح‌های چندگانه آگاهی در حل مسئله می‌باشد (واغان، ۲۰۰۲). هوش معنوی کاربرد ظرفیت‌های معنوی در موقعیت‌های عملی است (ایمونز، ۲۰۰۰). هوش معنوی از راه‌های چندگانه برای شناخت و درک استفاده می‌کند و سعی دارد تا زندگی و روح را با زندگی بیرونی و کاری انسان‌ها، پیوند دهد (واغان، ۲۰۰۲). سلامت روانی افراد در پیشبرد هدف‌های ملی و آرمانی جوامع بشری از بیش‌ترین اهمیت از لحاظ صرفه‌جویی در هزینه‌های مادی و معنوی برخوردار است (طباطبایی‌نسب و محمودی، ۱۳۹۴). سلامت روان اشاره به وضعیتی دارد که در آن فرد دارای احساس کنترل بر دنیای درون و بیرون خود بوده (جعفری‌ندوشن و همکاران، ۱۳۹۴) و شامل: خوب بودن ذهنی، خودکارآمدی، استقلال و خودمختاری، کفایت و شایستگی، ارتباطات اجتماعی و شکوفایی توانمندی‌های بالقوه فکری و هیجانی

اجتماعی بر موفقیت تحصیلی یکی از زمینه‌های نوین پژوهش است و خاستگاه نظری این دسته از پژوهش‌ها مفهوم هوش هیجانی است (یگانه و همکاران، ۱۳۹۲). مایر و سالوی (۱۹۹۵) به‌عنوان نخستین کسانی که به‌طور رسمی، هوش هیجانی را به‌عنوان شکلی از هوش اجتماعی استفاده کردند، هوش هیجانی را شامل سه مؤلفه‌ی (۱) ارزیابی و بیان هیجان‌ها در خود و دیگران (۲) تنظیم هیجان‌ها در خود و دیگران (۳) کاربرد هیجان‌ها برای آسانگری تفکر و اندیشه، می‌دانند (براکت و همکاران، ۲۰۰۴).

هم‌چنین بنا بر تحقیق‌های انجام شده، هوش هیجانی با مفهوم‌هایی مانند؛ عزت نفس، عملکرد شناختی، رابطه‌های بین فردی، افسردگی، نگرانی و پاسخ روانی- فیزیولوژیکی به تنش، ارتباط دارد و این مفهوم‌ها نیز به نوبه‌ی خود می‌تواند خستگی و فرسودگی تحصیلی فراگیران را تحت تأثیر قرار دهد (عطادخت، ۱۳۹۵). بنابراین، به‌منظور رسیدن به سطح بالایی از مهارت‌های تحصیلی، افزون بر توانایی‌های شناختی، فرد باید به رشد مناسب در جنبه‌هایی هم‌چون؛ کنترل هیجان‌ها و عاطفه‌ها دست یابد. به معنای دیگر، فراگیران بدون دستیابی به این مؤلفه‌های هوش هیجانی، قادر به یادگیری بهینه موضوعات درسی نخواهند بود (ثمری و طهماسبی، ۱۳۸۶). از این روی، با آموزش مهارت‌های هوش هیجانی می‌توان به بسترسازی مناسب برای پیشرفت تحصیلی دانشجویان اقدام کرد (یگانه و همکاران، ۱۳۹۲).

هوش هیجانی به‌عنوان یک عامل روانشناختی با سلامت رابطه دارد، زیرا در هوش هیجانی مهارت‌هایی وجود دارد که پردازش اطلاعات هیجانی را آسانگری می‌کنند و باعث انسجام فکر می‌شوند. افرادی که به احساسات خود توجه دارند و آن‌ها را شناسایی و درک می‌کنند و حالت‌های خلقی خود را نیز بازسازی می‌کنند، می‌توانند تأثیر رویدادهای تنش‌زا را به کم‌ترین حد برسانند و به راحتی با آن‌ها مقابله کنند، در نتیجه، سلامت جسمی و روانی بیش‌تری دارند (نمازی و همکاران، ۱۳۹۴). در واقع، عامل‌های مختلفی بر میزان سلامت روان تأثیرگذار

دست می‌یابند. هم‌چنین نتایج پژوهش‌های هوشمندان‌مقدم‌فر و همکاران (۱۳۹۵)، شریفی و همکاران (۱۳۹۲)، همایی و همکاران (۱۳۸۸)، زهراکار (۱۳۸۶) و ثمری و طهماسبی (۱۳۸۶)، گویای رابطه‌ی مثبت و معنادار هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی فراگیران می‌باشد. این در حالی است که حسین‌مردی و حسین‌مردی (۱۳۹۴)، بیان می‌کنند که یافته‌های پژوهش‌ها در مورد رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی متناقض است و نتیجه‌ی مشخص و قاطعی را نمی‌توان از آن‌ها برداشت کرد. این پژوهشگران علت این یافته‌های متناقض را تفاوت در جامعه‌های پژوهش، تفاوت‌های فرهنگی، آموزشی و زیربنایی عنوان کرده‌اند و در پژوهشی که روی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد رودهن انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که بین هوش هیجانی دانشجویان دختر و پیشرفت تحصیلی آنان رابطه معناداری وجود ندارد. اما در دانشجویان پسر این رابطه معنادار شده است. نمازی و همکاران (۱۳۹۴) نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که بین مؤلفه‌های هوش هیجانی و مؤلفه‌های سلامت عمومی چون عملکرد اجتماعی، افسردگی و نگرانی هم‌بستگی مثبت وجود دارد که می‌تواند منجر به ارتقای سطح تحصیلی شود.

معرفت و همکاران (۱۳۹۰)، نیز در بررسی‌های خود به این نتیجه دست یافتند که رابطه منفی و معنی‌داری بین هوش هیجانی و مؤلفه‌های فرسودگی تحصیلی وجود دارد. نتایج پژوهش عطادخت (۱۳۹۵)، نیز گویای آن است که بین فرسودگی تحصیلی و نمره کل هوش هیجانی رابطه‌ی منفی و معناداری وجود دارد و از بین مؤلفه‌های فرسودگی تحصیلی، خستگی تحصیلی با هوش هیجانی، رابطه‌ی منفی و معناداری دارد. هم‌چنین هوش هیجانی، تبیین‌کننده‌ی مقداری از واریانس خستگی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی می‌باشد. آنیماشان (۲۰۱۰) نیز استدلال می‌کند که بین هوش هیجانی و هوش معنوی رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. افزون بر این، عابدینی و برات‌دستجردی (۱۳۹۳) و اسدپاسکی (۱۳۹۵) نیز در بررسی‌های

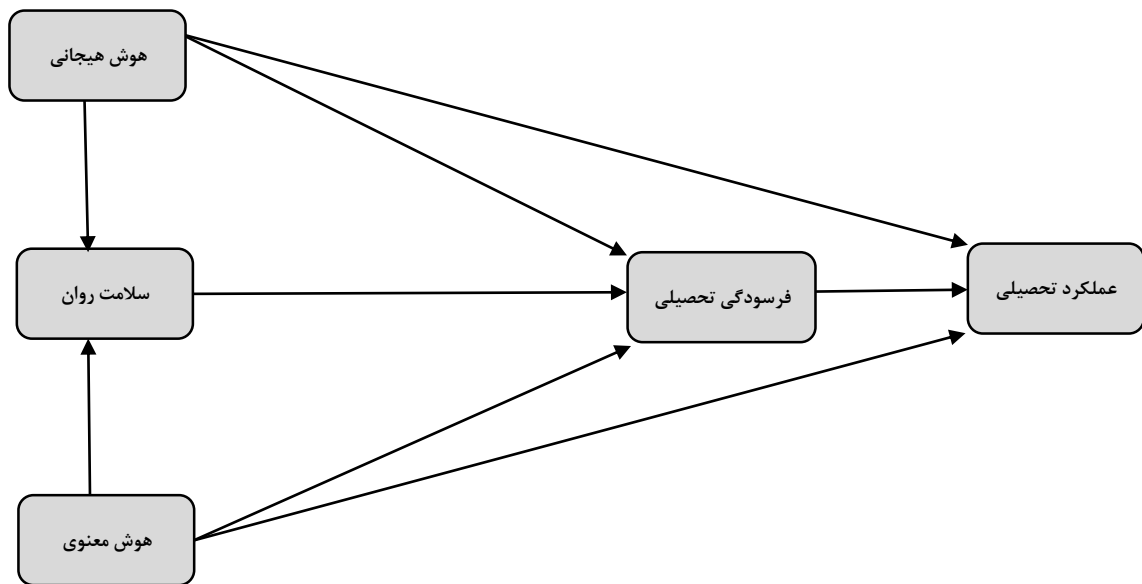
است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۴). در زمینه‌ی عملکرد تحصیلی نیز این انتظار وجود دارد که دانشجویان با درجه بالایی از سلامت روان بتوانند با مدیریت شرایط تنش‌زا و نگران‌کننده و کنترل درست عاطفه‌ها و هیجان‌ها، عملکرد خوبی را در همه‌ی زمینه‌ها از جمله تحصیلی کسب کنند. با توجه به تعریف‌ها و کاربردهای هوش معنوی و سلامت روان، می‌توان بیان کرد که هوش معنوی بر سلامت روانی افراد نیز تأثیرگذار است و افراد برخوردار از هوش معنوی بالا از سلامت روانی بالاتری برخوردار می‌باشند (معلمی و همکاران، ۱۳۸۹). احتمال می‌رود ارتباط معناداری بین فرسودگی تحصیلی و سلامت روانی دانشجویان وجود داشته باشد. بدین معنا که با افزایش مشکلات روحی و روانی، فرسودگی تحصیلی نیز افزایش پیدا کند (خزاعی و همکاران، ۱۳۹۴). فرسودگی تحصیلی به احساس خستگی به دلیل الزام‌ها و تقاضاهای تحصیلی، داشتن حس بدبینانه و بی‌علاقگی به تکلیف‌های درسی و احساس نداشتن لیاقت و شایستگی در فراگیر (دانشجو) اشاره دارد (واندرسچی، ۲۰۰۷).

پژوهش‌های مختلفی در زمینه چگونگی تأثیر هوش هیجانی، هوش معنوی، سلامت روان و فرسودگی تحصیلی بر عملکرد تحصیلی صورت گرفته که در ادامه مهم‌ترین آن‌ها تشریح شده است. بررسی‌هایی که در زمینه‌ی هوش هیجانی انجام شده است مبین نقش هوش هیجانی در جنبه‌های مختلف زندگی فرد، از جمله پیشرفت تحصیلی و سلامت روان می‌باشد (حسن‌طهرانی و همکاران، ۱۳۹۱). یگانه و همکاران (۱۳۹۲) نیز به این نتیجه دست یافتند که درک عاطفه‌ها خود و دیگران و مهارت‌های اجتماعی به‌عنوان دو مؤلفه از متغیر هوش هیجانی، به‌طور معناداری قادر به پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی می‌باشند. رابطه مثبت و معناداری بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی وجود دارد و این‌چنین استدلال می‌کنند که افراد با بهره‌مندی بیش‌تر از هوش هیجانی در سازش‌یافتگی تحصیلی، موفقیت بیش‌تری کسب کرده و به پیشرفت تحصیلی بالاتری

سلامت روان و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ای وجود ندارد.

با توجه به مطالب یاد شده، می‌توان بیان کرد که شناسایی عامل‌های مؤثر در بهبود عملکرد تحصیلی، سهمی عمده و شایان توجه در مباحث آموزشی دارد و تاکنون نیز بسیاری از پژوهشگران به این مقوله توجه کرده و به شناسایی عامل‌های تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی پرداخته‌اند. اما توجه به سازه‌های جدیدی مانند هوش هیجانی، هوش معنوی، سلامت روان و فرسودگی تحصیلی و ارتباط آن‌ها با عملکرد تحصیلی، به‌عنوان مسئله‌ای نو و شایان بررسی، مطرح می‌باشد. از این روی، هدف اساسی این پژوهش، تحلیل تأثیر متغیرهای هوش هیجانی، هوش معنوی و سلامت روان بر فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی ایران می‌باشد. بنابراین با توجه به مرور پیشینه نگاشته‌های مرتبط و مبانی نظری و همچنین هدف‌های مورد نظر پژوهش، مدل مفهومی پژوهش به صورت نگاره ۱ آورده شده است.

خود به این نتیجه دست یافتند که هوش معنوی پیش‌بینی‌کننده‌ی قدرتمندی برای عملکرد تحصیلی دانشجویان می‌باشد. اما فراهنگ‌پور و همکاران (۱۳۸۹) و شهبازی‌راد و کرمی (۱۳۹۲)، در پژوهش‌های خود به این نتیجه دست یافتند که بین هوش معنوی و عملکرد تحصیلی، هم‌بستگی وجود ندارد. نتایج پژوهش‌های خدابخشی و همکاران (۱۳۹۳)، میرکمالی و همکاران (۱۳۹۴) و نامدارارشتناب و همکاران (۱۳۹۲) نیز گویای آن است که بین سلامت روانی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج پژوهش‌های میکائیلی و همکاران (۱۳۹۱)، قدم‌پور و همکاران (۱۳۹۵) و کاستال و بیلگ (۲۰۱۲) نیز گویای آن است که بین فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. این در حالی است که یوسفی و همکاران (۱۳۹۱) و صادقی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش‌های جداگانه‌ای به این نتیجه دست یافتند که بین

نگاره ۱- چارچوب مفهومی پژوهش

مقطع‌های مختلف تحصیلی دانشکده‌های کشاورزی دانشگاه‌های دولتی سراسر کشور بودند (N=۲۳۶۹۷۳). حجم نمونه بنا بر جدول کریجسی و

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع پژوهش‌های کاربردی است. جامعه‌ی آماری مورد بررسی شامل دانشجویان

مکاتبه با اداره آموزش هر دانشگاه گردآوری شد. در جدول ۱ شمار دانشجویان در دانشکده‌های مختلف و حجم نمونه قید شده است.

ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامه‌ی بسته‌پاسخ با مقیاس ترتیبی بود که روایی آن با استفاده از نظرسنجی از متخصصان دانشگاهی (در عرصه ترویج و آموزش کشاورزی و سلامت روان و علوم تربیتی) تأیید شد. پایایی ابزار سنجش با استفاده از نرم‌افزار R و محاسبه‌ی تتای ترتیبی تعیین شد که میزان این ضریب‌ها برای بخش‌های مختلف پرسش‌نامه در جدول ۲ نشان داده شده است.

مورگان ۳۸۶ تن برآورد شد. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب استفاده شد. به این ترتیب که در ابتدا بر مبنای قطب‌بندی‌ای که توسط سازمان سنجش برای دانشگاه‌های کشور ارائه شده، دانشگاه‌های کشور به پنج قطب تقسیم‌بندی شدند. سپس، بر پایه‌ی نظر کارشناسان و محدودیت‌هایی که پژوهش با آن روبه‌رو بود، از هر قطب یک دانشکده کشاورزی انتخاب شد (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۵). در نهایت، حجم نمونه‌ی مورد نظر متناسب با شمار دانشجویان دانشکده‌های انتخابی توزیع شد. آمار مربوط به شمار دانشجویان در هر کدام از مقطع‌ها تحصیلی، از طریق

جدول ۱- تعداد دانشجویان دانشکده‌های منتخب و حجم نمونه‌ی پژوهش

دانشکده	شمار دانشجو			جمع	حجم نمونه			جمع
	کارشناسی	کارشناسی‌ارشد	دکتری		کارشناسی	کارشناسی‌ارشد	دکتری	
پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران	۲۰۳۸	۱۲۲۶	۵۹۵	۳۸۵۹	۵۷	۳۵	۱۷	۱۰۹
پردیس کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه	۱۰۱۶	۴۱۲	۱۷۳	۱۶۰۱	۲۹	۱۱	۵	۴۵
دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز	۲۴۵۳	۷۴۷	۲۰۰	۳۴۰۰	۶۹	۲۱	۶	۹۶
دانشگاه کشاورزی رامین اهواز	۱۴۷۵	۶۳۱	۳۷۴	۲۴۸۰	۴۲	۱۸	۱۱	۷۱
دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد	۱۵۸۸	۴۹۱	۱۹۷	۲۲۷۶	۴۵	۱۴	۶	۶۵
جمع	۸۵۷۰	۳۵۰۷	۱۵۳۹	۱۳۶۱۶	۲۴۲	۹۹	۴۵	۳۸۶

جدول ۲- متغیرها و پایایی ابزار پژوهش

متغیر	شمار گویه	تتای ترتیبی
سلامت روان	۲۸	۰/۸۵
هوش هیجانی	۲۸	۰/۷۴
هوش معنوی	۲۴	۰/۸۲
فرسودگی تحصیلی	۱۵	۰/۸۹

برای عملیاتی کردن متغیر سلامت روان از پرسش‌نامه سلامت روان گلدبرگ (شامل چهار بخش اختلال در نشانه‌های جسمانی، اضطراب و بی‌خوابی، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی) و برای سنجش متغیر فرسودگی تحصیلی نیز پرسش‌نامه‌ی برسو و همکاران (۲۰۰۷) مبنای کار قرار گرفت. برای سنجش هوش هیجانی از پرسش‌نامه‌ی برادبری و گریوز (۲۰۰۵) و برای سنجش هوش معنوی از مقیاس کینگ (۲۰۰۸) بهره گرفته شد. همه‌ی این متغیرها با استفاده از طیف لیکرت پنج‌سطحی

پردازش داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه‌ی ۲۲ و AMOS نسخه‌ی ۲۰ صورت گرفت. متغیرهای وابسته‌ی این پژوهش به ترتیب شامل عملکرد تحصیلی، فرسودگی تحصیلی و سلامت روان بودند. البته، متغیرهای سلامت روان و فرسودگی شغلی خود به‌عنوان متغیرهای مستقل عمل کرد تحصیلی نیز به‌شمار می‌آیند (نگاره‌ی ۱). همچنین متغیرهای هوش هیجانی و هوش معنوی به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های متغیر سلامت روان در نظر گرفته شدند.

سنجش شدند. متغیر پیشرفت تحصیلی بر مبنای میانگین نمرات کل دانشجویان در نیمسال‌های تحصیلی گذرانده شده سنجش شد.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی نشان دادند که میانگین سنی پاسخگویان ۲۵/۰۹ سال بود. کمینه و بیشینه سن پاسخگویان به ترتیب ۲۰ و ۳۸ سال بود. بیش‌ترین فراوانی مربوط به دانشجویان مقطع کارشناسی (۶۲/۳ درصد) و کم‌ترین فراوانی دانشجویان مقطع دکتری (۱۲/۳ درصد) بود. نزدیک به ۲۵ درصد از پاسخگویان را نیز دانشجویان مقطع فوق‌لیسانس تشکیل می‌دادند. توزیع پاسخگویان بر پایه‌ی جنس نیز نشان داد که ۱۷۸ تن (۵۲/۷ درصد)، از آنان زن و ۱۶۰ (۴۷/۳ درصد) از آنان نیز مرد بودند. وضعیت تأهل ۶۲/۱ درصد از دانشجویان پاسخگو مجرد و ۳۷/۹ درصد از آنان نیز متأهل بودند.

مقایسه‌ی میانگین متغیرهای هوش هیجانی، هوش معنوی، سلامت روان و فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی با استفاده از آزمون کروسکال والیس نشان داد که تفاوت معناداری میان پنج دانشکده‌ی مورد بررسی از لحاظ هوش هیجانی و فرسودگی تحصیلی دانشجویان وجود دارد (جدول ۳). این در حالی بود که در میان دانشجویان این دانشکده‌ها از لحاظ هوش معنوی و

سلامت روان تفاوت معناداری وجود نداشت. دانشجویان کشاورزی مشغول به تحصیل در پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران و شیراز به ترتیب دارای بیش‌ترین میانگین هوش هیجانی و دانشجویان دانشکده کشاورزی رامین دارای کم‌ترین میزان هوش هیجانی بودند. افزون بر این، دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه رامین و دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی در متغیر فرسودگی تحصیلی کم‌ترین میانگین را به خود اختصاص دادند و دانشجویان پردیس کشاورزی و منابع طبیعی کرج بیش‌ترین میانگین را داشتند.

مقایسه‌ی میانگین عملکرد تحصیلی در دانشکده‌های کشاورزی با استفاده از آزمون F نشان داد که تفاوت معنی‌داری میان دانشکده‌های کشاورزی مختلف از لحاظ عملکرد دانشجویان کشاورزی وجود دارد (جدول ۴). بر اساس این یافته‌ها، عملکرد تحصیلی دانشجویان در پردیس کشاورزی دانشگاه رازی و دانشگاه کشاورزی رامین از بقیه‌ی دانشکده‌های کشاورزی بیش‌تر بود. این در حالی بود که دانشجویان دانشکده‌ی کشاورزی دانشگاه شیراز و پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران دارای کمترین میزان عملکرد تحصیلی بودند.

جدول ۳- مقایسه‌ی میانگین متغیرهای هوش هیجانی، هوش معنوی، سلامت روان، فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی در دانشکده‌های کشاورزی مورد بررسی

سطح معناداری	Chi-Square	دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد	دانشگاه کشاورزی رامین اهواز	دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز	پردیس کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه	پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران	هوش هیجانی
۰/۰۰۱	۱۸/۶۳	۱۴۰/۷۳	۱۳۹/۹۴	۱۶۹/۳۴	۱۴۲/۲۸	۱۷۱/۴۶	هوش هیجانی
۰/۶۴۱	۰/۶۹۸	۱۵۳/۸۶	۱۵۴/۰۹	۱۵۴/۵۱	۱۵۳/۹۱	۱۵۴/۱۵	هوش معنوی
۰/۷۵۳	۰/۵۸۴	۱۸۳/۴۳	۱۸۲/۸۶	۱۸۳/۲۱	۱۸۲/۴۷	۱۸۳/۱۹	سلامت روان
۰/۰۰۱	۱۵/۶۲	۱۷۳/۳۱	۱۶۳/۷۸	۱۷۵/۶۳	۱۶۴/۵۵	۱۷۶/۹۵	فرسودگی تحصیلی

جدول ۴- مقایسه‌ی میانگین متغیرهای هوش هیجانی، هوش معنوی، سلامت روان، فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی در دانشکده‌های کشاورزی مورد بررسی

عملکرد تحصیلی	پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران	پردیس کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه	دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز	دانشگاه کشاورزی رامین اهواز	دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد	مقدار F	سطح معناداری
۱۴/۸۳	۱۵/۹۷	۱۴/۰۸	۱۶/۰۴	۱۵/۵۵	۳/۵۴	۰/۰۳۱	

جدول ۵- ماتریس هم‌بستگی میان متغیرهای چارچوب نظری پژوهش

عملکرد تحصیلی	فرسودگی تحصیلی	سلامت روان	هوش هیجانی	هوش معنوی
۱	۱			
۰/۶۷۴**	۱			
۰/۳۴۴**	۰/۳۸۱**	۱		
۰/۳۵۲**	۰/۳۵۷**	۰/۵۷۳**	۱	
۰/۵۶۵**	۰/۶۲۰**	۰/۴۴۱**	۰/۶۴۳**	۱

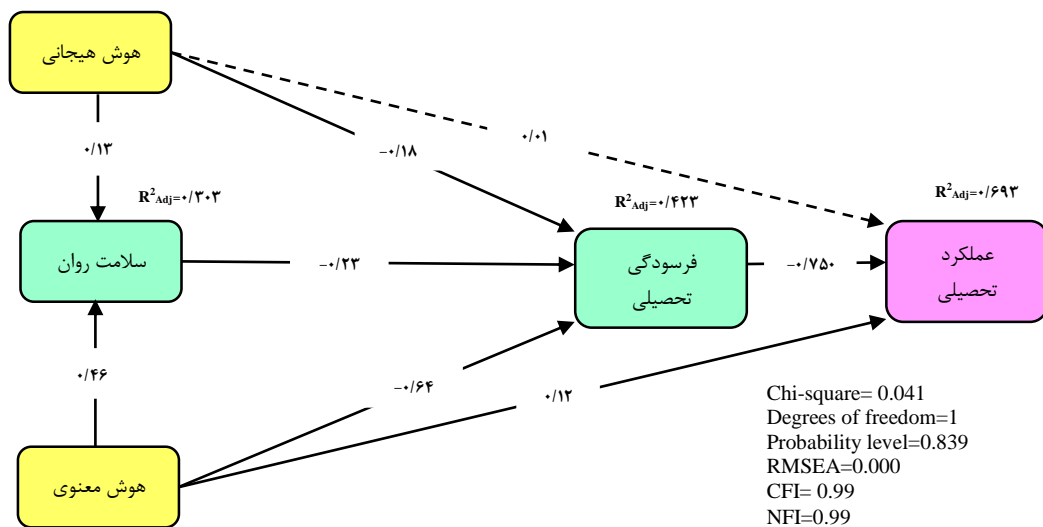
* معنی‌داری در سطح پنج درصد خطا
** معنی‌داری در سطح یک درصد خطا

برای تحلیل اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر/ متغیرهای وابسته، از تحلیل مسیر استفاده شد (جدول ۶ و نگاره‌ی ۲). بررسی اثرات مستقیم متغیرهای فرسودگی تحصیلی، هوش هیجانی و هوش معنوی بر عملکرد تحصیلی نشان داد که فرسودگی شغلی تأثیر منفی و معناداری بر روی عملکرد تحصیلی دانشجویان داشت ($p < 0/001$; $\beta = -0/75$). معناداری عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار داد ($p < 0/001$; $\beta = 0/12$). این در حالی بود ضریب تأثیر استاندارد شده‌ی هوش هیجانی بر عملکرد تحصیلی، معنادار و قابل توجه نبود ($\beta = 0/01$). تحلیل تأثیر متغیرهای هوش معنوی ($\beta = -0/64$; $p < 0/001$), سلامت روان ($\beta = -0/23$; $p < 0/001$) و هوش هیجانی ($\beta = -0/18$; $p < 0/003$) بر متغیر فرسودگی تحصیلی نیز نشان داد هر سه متغیر تأثیر منفی معنادار بر آن دارند. این در حالی بود که از میان این سه متغیر، متغیر هوش معنوی و سلامت روان پیش‌بینی‌کننده‌ی قوی برای فرسودگی تحصیلی بودند. بخش سوم تحلیل مسیر مربوط به اثر متغیرهای هوش هیجانی و هوش معنوی بر متغیر سلامت روان بود که نتایج به‌دست آمده از این قسمت نشان داد که تأثیر هر دو متغیر بر سلامت

برای بررسی هم‌بستگی میان متغیرهای اصلی پژوهش از ضرایب هم‌بستگی اسپیرمن استفاده شد (جدول ۵). یافته‌های حاصل از هم‌بستگی میان فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی گویای آن بود که رابطه‌ی منفی و معناداری میان این دو متغیر وجود دارد ($r = -0/674$ و $\text{Sig} = 0/001$). تحلیل روابط هم‌بستگی متغیرهای هوش هیجانی ($r = 0/352$ و $\text{Sig} = 0/001$) و هوش معنوی ($r = 0/565$ و $\text{Sig} = 0/001$) با متغیر عملکرد تحصیلی رابطه‌ای مثبت و معناداری را آشکار ساخت. بررسی روابط هم‌بستگی سه متغیر سلامت روان ($r = -0/381$ و $\text{Sig} = 0/001$), هوش هیجانی ($r = -0/357$ و $\text{Sig} = 0/001$) و هوش معنوی ($r = -0/620$ و $\text{Sig} = 0/001$) با متغیر فرسودگی تحصیلی دانشجویان نشان داد که سه متغیر یاد شده دارای رابطه‌ای منفی و معنادار با عملکرد تحصیلی می‌باشند. هم‌چنین، یافته‌های به‌دست آمده از هم‌بستگی نشان داد که رابطه‌ی مثبت و معناداری میان هوش هیجانی و سلامت روان وجود دارد ($r = 0/573$ و $\text{Sig} = 0/001$). بررسی رابطه‌ی هوش معنوی با سلامت روان نیز رابطه‌ای مثبت و معنادار را نشان داد ($r = 0/441$ و $\text{Sig} = 0/001$).

روان مثبت و معنادار است و متغیر هوش معنوی دارای قدرت پیش‌بینی‌کنندگی قوی‌تری است. به صورت کلی یافته‌های به‌دست آمده از تحلیل مسیر نشان داد که متغیرهای مستقل توانستند ۶۹/۳ درصد از تغییرهای واریانس عملکرد تحصیلی، ۴۲/۳ درصد از تغییر واریانس فرسودگی تحصیلی و ۳۰/۳ درصد از تغییرهای واریانس سلامت روان را پیش‌بینی کنند. ضریب‌های تعیین تعدیل شده نشان‌دهنده این است که متغیرهای مستقل

پژوهش توانایی مناسب و قابل‌قبولی در تبیین متغیرهای وابسته داشتند. افزون بر این، محاسبه شاخص‌های برازش برای الگوی تحلیل مسیر نیز نشان‌دهنده سازگاری مناسب داده-مدل بود (نگاره ۲). شرایطی برای برازش داده-مدل وجود دارد که بر مبنای این شرایط، نسبت کای‌اسکوئر به درجه‌ی آزادی باید کمتر از ۵ باشد، مقدار CFI و NFI باید بیش‌تر از ۰/۹۵ باشد.

نگاره ۲- الگوی تحلیل مسیر همراه با ضریب‌های مسیر استاندارد شده

جدول ۶- خلاصه‌ی تحلیل مسیر تأثیر متغیرهای مستقل بر عملکرد تحصیلی، فرسودگی تحصیلی و سلامت روان در دانشجویان کشاورزی

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	B	Beta	t	Sig
تأثیر مستقیم بر عملکرد تحصیلی	مقدار ثابت	۲۰/۵۷	_____	۳۳/۲۱	۰/۰۰۱
	فرسودگی تحصیلی	-۰/۱۶۶	-۰/۷۵	-۱۹/۴۵	۰/۰۰۱
	هوش هیجانی	۰/۰۰۱	۰/۰۱	۰/۲۱۶	۰/۸۲۹
	هوش معنوی	۰/۰۱۶	۰/۱۲	۲/۴۹	۰/۰۱
		F= ۲۴۵	R ² Adj = ۰/۶۹۳	R ² = ۰/۶۹۶	R = ۰/۸۳۴
تأثیر مستقیم بر فرسودگی تحصیلی	مقدار ثابت	۶۷/۶۳	_____	۳۶/۲۴	۰/۰۰۱
	سلامت روان	-۰/۱۲۰	-۰/۲۳	۴/۶۹	۰/۰۰۱
	هوش هیجانی	۰/۰۸۸	-۰/۱۸	۳/۰۲	۰/۰۰۳
	هوش معنوی	-۰/۳۹۷	-۰/۶۴	-۱۱/۵۵	۰/۰۰۱
		F=۸۳/۲	R ² Adj = ۰/۴۲۳	R ² = ۰/۴۲۸	R = ۰/۶۵۴
تأثیر مستقیم بر سلامت روان	مقدار ثابت	۲۵/۱۹	_____	۶/۷۱	۰/۰۰۱
	هوش هیجانی	۰/۱۵۷	۰/۱۳۰	۲/۱۶	۰/۰۳
	هوش معنوی	۰/۴۴۱	۰/۴۶	۷/۷۳	۰/۰۰۱
		F=۷۴/۳	R ² Adj = ۰/۳۰۳	R ² = ۰/۳۰۷	R = ۰/۵۵۴

محاسبه‌ی تأثیر کل متغیرهای مستقل (فرسودگی تحصیلی، سلامت روان، هوش هیجانی و هوش معنوی) بر عملکرد تحصیلی نشان می‌دهد بیش‌ترین اثر کل به ترتیب مربوط به متغیرهای فرسودگی تحصیلی و هوش معنوی می‌باشند.

بررسی اثرات غیرمستقیم بر متغیر عملکرد تحصیلی دانشجویان کشاورزی (جدول ۷)، نشان می‌دهد که متغیر هوش معنوی دارای بیش‌ترین اثر مستقیم و متغیر هوش هیجانی دارای کم‌ترین اثر غیرمستقیم می‌باشند. همچنین، یافته‌های ناشی از

جدول ۷- تأثیر مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای مؤثر بر عملکرد تحصیلی

متغیرها	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	تأثیر کل
فرسودگی تحصیلی	-۰/۷۵۰	-	-۰/۷۵۰
سلامت روان	-	۰/۱۷۵	۰/۱۷۵
هوش هیجانی	۰/۰۱	۰/۱۶	۰/۱۷
هوش معنوی	۰/۱۲	۰/۵۰۲	۰/۶۲۲

عملکرد تحصیلی دانشجویان تأکید بر این نکته دارد که فرسودگی تحصیلی یکی از عامل‌های مخل در عملکرد تحصیلی دانشجویان کشاورزی بوده و هر اندازه که میزان فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان بیش‌تر باشد، عملکرد تحصیلی پایینی از خود نشان خواهند داد. این نتیجه با نتایج سالملا و همکاران (۲۰۰۸)، وندرش (۲۰۰۷)، کاستال و بیلگ (۲۰۱۲)، شریفی‌فرد و همکاران (۱۳۹۴) میکائیلی و همکاران (۱۳۹۱) و قدم‌پور و همکاران (۱۳۹۵) هم‌سو می‌باشد. با توجه به این که فرسودگی تحصیلی ممکن است منجر به بیزاری، بی‌اشتیاقی، بدبینی، کاهش خودکارایی درک شده، و مواردی از این گونه در میان دانشجویان شود؛ در این راستا، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران آموزش عالی کشاورزی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشکده‌های کشاورزی بر شناسایی عامل‌های دامن‌زننده‌ی فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان توجه مضاعفی داشته باشند. این تمرکز و توجه می‌تواند از طریق ارزیابی دوباره محتوای آموزشی، روش‌های ارزشیابی، روش‌های تدریس و محیط فیزیکی آموزش‌های عالی کشاورزی با استفاده از کارگروه‌های تخصصی برنامه‌ریزی درسی و آموزشی در دانشکده‌های کشاورزی مختلف صورت پذیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف کلی پژوهش حاضر تحلیل اثر متغیرهای هوش هیجانی، هوش معنوی و سلامت روان بر فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان بود. تحلیل اثر مستقیم بر عملکرد تحصیلی نشان‌دهنده‌ی آن بود که دو متغیر فرسودگی تحصیلی و هوش معنوی به ترتیب دارای بیش‌ترین اثر استاندارد شده بودند. این در حالی بود که هوش هیجانی تأثیر معناداری بر عملکرد تحصیلی نداشت. این نتیجه را این‌گونه می‌توان تحلیل کرد که یا دانشجویان در حد مطلوبی دارای مهارت‌های هوش هیجانی نیستند و یا این که بسیاری از آنان در مرحله‌ای هستند که توانایی کنترل هیجان‌های در آن‌ها کم می‌باشد (این نتیجه‌گیری با توجه به این که بیش‌تر پاسخگویان دانشجویان کشاورزی مقطع کارشناسی بودند، منطقی به نظر می‌رسد). ثمری و طهماسبی (۱۳۸۶) و یگانه و همکاران (۱۳۹۲) نیز چنین تحلیلی را پشتیبانی می‌کنند. تأثیر مثبت و معنادار هوش معنوی بر عملکرد تحصیلی توسط یافته‌های پژوهش عابدینی و برات‌دستجردی (۱۳۹۳) و اسدپاسکی (۱۳۹۵) پشتیبانی شده است. تأثیر منفی و شایان توجه فرسودگی تحصیلی بر

همچنین یافته‌ها نشان دادند که متغیرهای سلامت روان، هوش معنوی و هوش هیجانی دارای اثر معنادار و شایان توجهی بر روی فرسودگی تحصیلی دانشجویان کشاورزی می‌باشند. یافته‌های پژوهش خزاعی و همکاران (۱۳۹۴) تأثیر منفی و معنادار سلامت روان بر فرسودگی تحصیلی را نیز پشتیبانی می‌کنند. تأثیر منفی و معنادار هوش هیجانی بر فرسودگی تحصیلی نیز هم‌سو با یافته‌های معرفت و همکاران (۱۳۹۰) و عطادخت (۱۳۹۵) است. در این میان، متغیر هوش معنوی دارای قدرت پیش‌بینی‌کنندگی بیش‌تری نسبت به دیگر متغیرها بود. با توجه به این که هوش معنوی از ظرفیت‌ها و توانایی‌های معنوی دانشجویان، برای افزایش شناخت و درک آنان و همچنین پیوند روحی روانی آنان با محیط دانشگاهی و علمی استفاده می‌کند؛ در نتیجه می‌توان گفت که این عامل به کاهش فرسودگی تحصیلی در آنان نیز بینجامد.

نتایج نشان دادند که هوش معنوی تأثیر مثبت و معنادار شایان توجهی بر سلامت روان نیز دارد. به عبارتی دیگر، بالا بودن میزان هوش معنوی دانشجویان باعث افزایش سلامت روان آنان نیز می‌شود. یکی از دلایل، مربوط به این می‌شود که دانشجویانی که دارای هوش معنوی در حد مطلوبی هستند، گستره‌ی هوشیاری گسترده‌تر و دیدی متعالی‌تر و نیز توانایی معنابخشی بیش‌تری دارند. با توجه به دو نتیجه‌ی عنوان شده در زمینه‌ی اثر هوش معنوی بر فرسودگی تحصیلی و سلامت روان پیشنهاد می‌شود که ابعاد هوش معنوی (یعنی تفکر انتقادی، معنابخشی شخصی، آگاهی متعالی و گستره‌ی هوشیاری) در برنامه‌های مشاوره‌ی دانشجویی گنجانده شود. از این روی، تمرکز مرکزهای مشاوره‌ی دانشجویی بر این موضوع می‌تواند به افزایش ابعاد و توانایی‌های هوش معنوی و در نتیجه افزایش سلامت روان و عملکرد تحصیلی و کاهش فرسودگی تحصیلی دانشجویان کمک کند. همان‌طور که پیش از این نیز اشاره شد، یکی از متغیرهای کلیدی موجود در این پژوهش هوش هیجانی بود. بررسی اثر مستقیم این متغیر بر روی

متغیرهای سلامت روان، فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی نتایج متفاوت را نشان داد؛ به گونه‌ای که اثر مستقیم این متغیر بر عملکرد تحصیلی معنادار نبود. این نتیجه نا هم‌سو با یافته‌های لیف (۲۰۰۳)، یگانه و همکاران (۱۳۹۲)، ثمری و طهماسبی (۱۳۸۶)، شریفی و همکاران (۱۳۹۲)، همایی و همکاران (۱۳۸۸)، زهراکار (۱۳۸۶)، هوشمندان‌مقدم‌فر و همکاران (۱۳۹۵) و حسن‌طهرانی و همکاران (۱۳۹۱)، می‌باشد. با این وجود، اثر مستقیم آن بر متغیرهای فرسودگی تحصیلی (تأثیر منفی) و سلامت روان (تأثیر مثبت) معنادار بود. نتایج همسان نتیجه‌ی بالا را می‌توان در میان نتایج پژوهش آوستین و همکاران (۲۰۰۵)، لیف (۲۰۰۳)، حسن‌طهرانی و همکاران (۱۳۹۱) مشاهده کرد. پیشنهاد می‌شود که مفهوم هوش هیجانی در برنامه‌های آموزشی دانشکده‌های کشاورزی گنجانده شود. اما، پیش از این لازم است برخی دوره‌های آموزشی در زمینه‌ی عامل‌ها و پیامدهای بالا بودن هوش هیجانی دانشجویان برای استادان برگزار شود. همان‌گونه که یگانه و همکاران (۱۳۹۲)، عنوان کردند هوش هیجانی همیشه به پیامدهای مطلوب آموزشی منجر نمی‌شود. زیرا ممکن است برخی از دانشجویان با توجه به بازه‌ی سنی و رشدی که در آن قرار دارند، توانایی کنترل احساسات و هیجان‌های خود در موقعیت‌های یادگیری نداشته باشند و از این روی لازم باشد که آموزش‌گران و استادان به عنوان افرادی بالغ و ماهر در این زمینه آنان را جهت‌دهی و راهنمایی کنند. اما از آنجایی که بسیاری از استادان نیز ممکن است با مهارت‌ها و چگونگی تقویت هوش هیجانی در دانشجویان آشنایی نداشته باشند، برگزاری این دوره‌ها می‌تواند در تقویت مهارت‌های خود استادان (آموزش‌گران کشاورزی) در زمینه‌ی هوش هیجانی و شیوه‌های به وجود آوردن و نهادینه‌سازی آن در دانشجویان کشاورزی سودمند باشد.

هر چند که یافته‌های مربوط به اثر مستقیم بر پیشرفت تحصیلی نشان داد که هوش هیجانی تأثیر معناداری بر روی پیشرفت تحصیلی دانشجویان

اجتماعی و مدیریت خود مورد توجه بیش‌تری قرار گیرد. برای عملیاتی‌تر و کاربردی‌تر کردن این پیشنهاد می‌توان کارگاه‌های آموزشی را در این زمینه از طریق انجمن‌های علمی- دانشجویی که دانشجویان زیادی در آنها فعالیت می‌کنند و به‌طورکلی نیز کارگاهی مورد نظر بدون هزینه‌ی اقتصادی هستند، برگزار کرد.

ندارد. اما، یافته‌های مربوط به بررسی اثر غیرمستقیم و اثر کل نشان داد که این متغیر دارای توانایی چشم‌گیری در تشریح عملکرد تحصیلی دانشجویان است. افزون بر این، تأثیر این متغیر بر سلامت روان و فرسودگی تحصیلی که از پیش‌بینی‌کننده‌های پیشرفت تحصیلی هستند، معنادار بود. در نتیجه پیشنهاد می‌شود که تقویت مهارت‌های هوش هیجانی از طریق افزایش خودآگاهی، آگاهی

منبع‌ها

- اسدپاسکی، م.، اکبری، ب.، و همت‌پور، م. (۱۳۹۵). رابطه هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان. کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی و مطالعات فرهنگی اجتماعی. قم: مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی- انجمن علمی ارتباطات و تبلیغ حوزه علمیه.
- اسلامی، ا.، عباسی، ع.، و بیژنی، م. (۱۳۹۵). سازوکارهای توسعه‌ی مهارت‌های تفکر انتقادی دانشجویان در نظام آموزش عالی. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۲ (۲)، ۱۹۶-۱۸۳.
- اکبرپورزنگلانی، م.، خدایاری‌شوطی، س.، و ملک‌زاده، ا. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین سلامت روانی و انگیزش پیشرفت در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تبریز. مجله راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی، ۳ (۲)، ۱۴-۲۴.
- تمنائی‌فر، م.، و منصوری‌نیک، ا. (۱۳۹۳). ارتباط ویژگی‌های شخصیتی، حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی با عملکرد تحصیلی دانشجویان. فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۷۱، ۱۶۶-۱۴۹.
- ثمری، ع.، طهماسبی، ف. (۱۳۸۶). بررسی رابطه هوش هیجانی و دانشجویان پیشرفت تحصیلی در دانشجویان. فصل‌نامه اصول بهداشت روانی، ۹ (۳۵ و ۳۶)، ۱۲۸-۱۲۱.
- جعفری‌ندوشن، ع.، زارع، ح.، حسینی‌هنزایی، ا.، پورصالحی‌نویده، م.، و زینی، م. (۱۳۹۴). بررسی و مقایسه سلامت روان و سازگاری و تنظیم هیجان شناختی زنان مطلقه با زنان متأهل شهرستان یزد. فصل‌نامه زن و جامعه، ۶ (۲۲)، ۱۶-۱.
- حسن‌طهرانی، ط.، کرمی‌کبیر، ن.، چراغی، ف.، بکائیان، م.، و یعقوبی، ی. (۱۳۹۱). بررسی ارتباط هوش هیجانی با سلامت روان و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان پرستاری دانشکده نیشابور. مجله‌ی علمی دانشکده پرستاری و مامایی همدان، ۲۰ (۳)، ۴۲-۳۵.
- حسین‌مردی، ع.، ا.، و حسین‌مردی، ز. (۱۳۹۴). پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بر اساس هوش هیجانی و انگیزش پیشرفت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن. مجله پژوهان، ۱۳ (۳)، ۷-۱.
- خرزاعی، ط.، توکلی، م.، جابری‌درمیان، م.، و یعقوبی‌پور، م. (۱۳۹۴). فرسودگی تحصیلی و ارتباط آن با سلامت روان در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. دوفصلنامه آموزش پزشکی مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی بابل، ۳ (۲)، ۵۱-۴۶.
- رجایی، علی. (۱۳۹۱). هوش معنوی: دیدگاه‌ها و چالش‌ها. پژوهش‌نامه تربیتی، ۱۵، ۱۹-۱.
- رضایی، ط.، بیانی، ع.، ا. و شریعت‌نیا، ک. (۱۳۹۴). پیش‌بینی سلامت روان بر اساس متغیرهای عزت‌نفس، رضایت از زندگی و امید در دانشجویان دانشگاه شاهرود. فصل‌نامه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، ۳ (۳)، ۲۴۲-۲۵۲.

- زارعی، ج.، عزیزی، ا.، و کاظمی، ا. (۱۳۹۳). بررسی عوامل موثر بر کاهش میل به ادامه‌ی در تحصیل دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز. مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی، ۷ (۱۵)، ۴۹-۵۹.
- زمانی‌پور، ا. (۱۳۸۶). آموزش کشاورزی در ایران: آغازی اشتباه و انجمن بی سرانجام. فصل‌نامه علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۳ (۱)، ۱۴۳-۱۵۹.
- زندوانیان‌نایینی، ا.، رحیمی، م.، و پورطاهری، ف. (۱۳۹۳). بررسی رابطه رویکردهای یادگیری با عملکرد تحصیلی کیفی و کمی دانشجویان. مجله پژوهش در یادگیری آموزشگاهی، ۱ (۴)، ۲۹-۴۱.
- زهرآکار، ک. (۱۳۸۶). بررسی رابطه مولفه‌های هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی. مجله روان‌شناسی کاربردی، ۲ (۵)، ۸۹-۹۸.
- شریفی‌فرد، ف.، آسایش، ح.، نوروزی، ک.، حسینی، م.، و طاهری‌خرامه، ز. (۱۳۹۴). ارتباط انگیزه و فرسودگی تحصیلی در بین دانشجویان پرستاری و پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی قم. مجله دانشگاه علوم پزشکی قم، ۹ (۱۲)، ۷۲-۷۸.
- شریفی، ن.، گنجی، ح.، هاشمیان، ک.، و نجفی‌زند، ج. (۱۳۹۰). مقایسه سهم هوش شناختی، خلاقیت و هوش هیجانی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان در سطوح مختلف تحصیلی. فصلنامه تازه‌های روانشناسی صنعتی/سازمانی، ۲ (۶)، ۱۷-۲۹.
- شهبازی‌راد، ا.، و کرمی، ج. (۱۳۹۲). رابطه فراشناخت و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه رازی کرمانشاه. نامه آموزش عالی، ۶ (۲۲)، ۱۳۷-۱۲۹.
- صادقی، ح.، عابدینی، ز.، و نوروزی، م. (۱۳۹۲). بررسی ارتباط سلامت روان و موفقیت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی قم، سال ۱۳۹۰. مجله دانشگاه علوم پزشکی قم، ۷ (۲)، ۱۷-۲۲.
- عابدینی، ی.، و برات‌دستجردی، ن. (۱۳۹۳). رابطه دینداری و هوش معنوی و تأثیر آن‌ها بر عملکرد تحصیلی دانشجویان. رویکردهای نوین آموزشی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان، ۹ (۱)، ۵۲-۳۷.
- عاشوری، ج.، آزادمرد، ش.، جلیل‌آبکنار، س.، و معینی‌کیا، م. (۱۳۹۲). الگوی پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بر اساس راهبردهای شناختی و فراشناختی، جهت‌گیری هدف‌های پیشرفت و هوش معنوی در درس زیست‌شناسی. مجله روان‌شناسی مدرسه، ۲ (۴)، ۱۱۸-۱۳۶.
- فراهنگ‌پور، ف.، خدیوی، ا.، و ادیب، ی. (۱۳۸۹). رابطه هوش معنوی و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در سال تحصیلی ۸۹-۹۰. زن و مطالعات خانواده، ۳ (۹)، ۹۷-۱۱۹.
- فرح‌بخش، س.، غلامرضایی، س.، و نیک‌پی، ا. (۱۳۸۶). بررسی بهداشت روانی تحصیلی دانشجویان در رابطه با عوامل تحصیلی. فصل‌نامه اصول بهداشت روانی، ۸ (۳۳ و ۳۴)، ۶۶-۶۱.
- فرهنگی، ع.، فتاحی، م.، واثق، ب.، و نرگسیان، ع. (۱۳۸۸). هوش پیش‌بینی‌کننده رهبری تحول‌آفرین: بررسی روابط میان هوش معنوی، هوش عاطفی و رهبری تحول‌آفرین. فصل‌نامه علوم مدیریت ایران، ۴ (۱۵)، ۵۷-۳۱.
- قدم‌پور، ع.، فرهادی، ع.، و نقی‌بیرانوند، ف. (۱۳۹۵). تعیین رابطه بین فرسودگی تحصیلی با اشتیاق و عملکرد تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان. مجله پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۸ (۲)، ۶۸-۶۰.
- مسعودی، ا.، و محمدی، م. (۱۳۸۵). بررسی اثر محل سکونت و جنسیت بر ادراکات و عملکرد تحصیلی دانشجویان مهندسی و علوم پایه دانشگاه شیراز. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۴۹، ۲۰۰-۱۸۵.

- معرفت، د.، فریدفتمی، ا.، مجدانی، ص.، و فریدفتمی، م. (۱۳۹۰). رابطه هوش هیجانی با فرسودگی تحصیلی در دانشجویان کارشناسی تربیت بدنی دانشگاه تبریز. ششمین همایش ملی دانشجویان تربیت بدنی و علوم ورزشی ایران، تهران، پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی.
- معلمی، ص.، رقیبی، م.، و سالاری درگی، ز. (۱۳۸۹). مقایسه هوش معنوی و سلامت روان در افراد معتاد و غیر معتاد. مجله علوم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، ۱۸ (۳)، ۲۴۲-۲۳۵.
- میرکمالی، م.، خبارة، ک.، مزاری، ا.، و فرهادی امجد، ف. (۱۳۹۴). نقش سلامت روان بر عملکرد تحصیلی دانشجویان، با میانجی‌گری انگیزش پیشرفت تحصیلی. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۶ (۲)، ۱۰۹-۱۰۱.
- میکائیلی، ن.، افروز، غ.، و قلی‌زاده، ل. (۱۳۹۱). ارتباط تحصیلی خودپنداره و فرسودگی تحصیلی با عملکرد دانش‌آموزان دختر. مجله روان‌شناسی مدرسه، ۱ (۴)، ۱۰۳-۹۰.
- نامدار ارشتناب، ح.، ابراهیمی، ح.، صاحبی حق، م.، و ارشدی‌بستان‌آباد، م. (۱۳۹۲). سلامت روان و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۳ (۲)، ۱۵۲-۱۴۶.
- نصراله‌پور، خ. (۱۳۸۶). تأثیر هوش عاطفی و گفتگوی با خود بر راهبردهای مقابله با استرس دانشجویان دانشگاه شیراز. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. دانشگاه شیراز، ص ۳۵.
- نمازی، ا.، علیزاده، ش.، کوچک‌زاده‌طالمی، س. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط بین سلامت عمومی، هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مامایی. مجله بالینی پرستاری و مامایی، ۴ (۲)، ۲۸-۲۰.
- همایی، ر.، حیدری، ع.، بختیارپور، س.، و برنا، م. (۱۳۸۸). رابطه انگیزه پیشرفت، هوش شناختی، هوش هیجانی، سوابق تحصیلی و متغیرهای جمعیت شناختی با عملکرد تحصیلی دانشجویان. فصل‌نامه یافته‌های نو در روان‌شناسی، ۴ (۱۲)، ۶۳-۴۹.
- هوشمندان مقدم‌فرد، ز.، شمس، ع.، و اخبار، ا. (۱۳۹۵). تأثیر انگیزه کامیابی، هوش هیجانی و خلاقیت بر پیشرفت تحصیلی هنرجویان هنرستان‌های کشاورزی استان زنجان. فصل‌نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، ۳۹، ۵۳-۴۱.
- یگانه، ط.، سلطانی‌شال، ر.، کافی، م.، و حسین‌خان‌زاده، ع. (۱۳۹۲). بررسی ارتباط بین هوش هیجانی، مدیریت زمان و کیفیت زندگی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان. مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، ۱۲ (۳)، ۲۳۲-۲۱۹.
- یوسفی، ف.، زارعی، ا.، حبیبی، س.، و شیخ‌احمدی، ش. (۱۳۹۳). بررسی مقایسه میزان ضریب هوشی دانشجویان رشته‌های مختلف دانشگاه علوم پزشکی کردستان و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی آنان. مجله روان‌شناسی و روان پزشکی شناخت، ۱ (۱)، ۹-۱.

Animasahun, A. R. (2010). Intelligent quotient, emotional intelligence and spiritual intelligence as correlates of prison adjustment among inmates in Nigeria prisons. *Journal of Social Sciences*, 22 (2), 121-128.

Austin, E. J., Saklofske, D. H., & Egan, V. (2005). Personality, well-being and health correlates of trait emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 38 (7), 547-558.

Bar-On, R. (2005). The impact of emotional intelligence on subjective. *Perspectives in Education*, 23 (2), 45-49.

Brakett, M. A., Mayer, J. D., & Warner, R. M. (2004). Emotional intelligence and its relation to everyday behavior. *Personality and Individual Differences*, 36 (6), 1387-1402.

- Chang, E., Eddins-Folensbee, F., & Coverdale, J. (2012). Survey of the prevalence of burnout, stress, depression, and the use of supports by medical students at one school (Review). *Academic Psychiatry*, 36, 177-182.
- Ciarrochi, J. P., Deans, F., & Anderson, S. (2000). Emotional intelligence moderates the relationship between stress and mental health. *Journal of personality and individual differences*, 32, 197-209.
- Emmons, R. A. (2000). Is spirituality intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *International Journal for the Psychology of Religion*, 10 (1), 3-26.
- Garnefski, N., & Kraaij, V. (2006). Relationships between cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: a comparative study of five specific samples. *Personality and individual Differences*, 40 (8), 1659-1669.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610.
- Kutsal, D., & Bilge, F. (2012). A study on the burnout and social support levels of high school students. *Egitim ve Bilim*, 37 (164), 283-297.
- Liff, S. (2003). Social and emotional intelligence. *Journal of Developmental Education*, 26, 28-35.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1995). Emotional intelligence and the construction and regulation of feelings. *Applied and Preventive Psychology*, 4 (3), 197-208.
- Salanova, M., Schaufeli, W., Martinez, I., & Breso, E. (2010). How obstacles and facilitators predict academic performance: the mediating role of study burnout and engagement. *Anxiety Stress Coping*, 23 (1), 53-70.
- Salmela, K., Savolainen, H., & Holopainen, L. (2008). Depressive symptoms and school burnout during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 38 (10), 1316-27.
- Vander-Schee, B. A. (2007). College student retention: Formula for student success. *Journal of college student development*, 48 (3), 360-362.
- Vaughan, F. (2002). What is spiritual Intelligence? *Journal of Humanistic Psychology*, 42 (2), 16-33.
- Woitaszewski, S. A. (2004). Emotional Intelligence and Social Reticence of post-Graduate Female Student. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 34 (1), 93-100.

Effects of Emotional Intelligence, Spiritual Intelligence, and Mental Health to Reduce Academic Burnout and to Boost Academic Performance of Agricultural Students

H. Karimi¹, R. Zarei², and N. Valizadeh³

1- Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, University of Zabol, Zabol, Iran.

2. Ph. D. Student, Department of Agricultural Extension and Education, School of Agriculture, Shiraz University, Shiraz, Iran.

3. Ph. D. Student, Department of Agricultural Extension and Education, School of Agriculture, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Abstract

Eliminating academic burnout and increasing academic performance have always been one of the most critical challenges of higher education systems. From this perspective, identification and analysis of factors affecting them are of great importance. The main aim of this research was to analyze the effects of emotional intelligence, spiritual intelligence, and mental health to reduce academic burnout and to boost performance of agricultural Students. Present study is an applied research which was implemented using field survey. The statistical population was agricultural students of Iran public universities in 2018 (N=236973). 386 students were selected as a sample through stratified random sampling method. Research tool was a closed-ended questionnaire which its validity confirmed by a panel of experts. Ordinal theta coefficients demonstrated an acceptable reliability for the research tool ($\theta=0.74-0.89$). The findings of path analysis revealed that independent variables predicted 69.3, 42.3 and 30.3 percent of variations in academic performance, academic burnout and mental health, respectively.

Index Terms: academic performance, academic burnout, mental health, emotional intelligence, agricultural students.

Corresponding Author: H. Karimi

Email: karimiamid@uoz.ac.ir

Received: 29/11/2018;

Accepted: 04/01/2019